

Az ezer esztendőkre kijelölt úton

Naplójegyzet

„Légy erős, hogy téged a jószerencse felette fel ne emeljen, avagy a balsors le ne verjen!”

Folyóiratunknak, az Aracsnak a korábbi számaiból, az előadók könyveiből, a hozzájuk fűződő kiadványokból is kedvükre válogathattak azok, akik a Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesületének szervezésében megtartott XXI. Apáczai Nyári Akadémián vettek részt július első felében Újvidéken. Itt kezembe került egy kiskönyv, amelynek címe azonnal rabul ejtett. Lőrincz Sándor *Somogyból indultak...* (Kaposvár, 2018) c. interjúkötetében tíz kortárs somogyit szólaltatott meg. Régi, cserénfai emlékeket idézett fel bennem az esti beleolvasás a könyvbe és Biró Norbertnek, a Somogy Megyei Közgyűlés elnökének az Olvasóhoz intézett levele. Ebből az idézet: *„Nekünk, somogyiaknak mindig fontosak voltak értékeink, hagyományaink. Mindig büszkén tekintettünk vissza múltunkra, s büszkén éljük meg jelenünket ebben az országnyi megyében. Csokonai, Berzsenyi, Fekete István, Takáts Gyula, Fésűs Éva vagy éppen Rippl-Rónai és Kunffy vitték jó hírét Somogyországnak, mutatták meg a vidék erejét, intellektusát. [...] Nehéz lenne számba venni és megszólaltatni valamennyiüket.”*

Gondviselésünk útjai olykor kiszámíthatatlanok – jutott eszembe ismételten, amit apai nagybátyám, Tóth Gábor mondott Biharkeresztesen 2005 augusztusának derekán, amire Eszti ángyikám rábólintott az apai nagynénéméknél készült cserénfai régi képeket nézegetve. *Hány család életébe szólt bele a történelem?* – töprengtem, amíg hallgattuk Gabi fiammal az újból felelevenített szibériai emlékeit, az élni akarás, a megpróbáltatások ma is tanulságos történeteit. Úgy hozta a sors, hogy végül is Magyarországon maradt, ott alapított családot. A nála is idősebb

nénikémnek, Gizusnak és német férjének, Trézi Györgynek a fél éves kisfiukkal, Gyurikával együtt kellett elhagyniuk (a családi feljegyzés szerint 1934. november 25-én) a Jugoszláv Királyságot, az I. Sándor király ellen Franciaországban, Marseille-ben elkövetett merénylet (1934. október 9.) után... Annak a napnak a fájdalmas emléke mélyen belevésődött mind a közeli és távolabbi rokonok, mind a helybeliek emlékezetébe Bácsfeketehegyen és Bácskossuthfalván. Bácsfeketehegyről fogatos kocsikon kísérték ki a „nemkívánatos” családokat a szomszédos falu, Szeghegy (Lovćenac) vasútállomására. Nagyszüleim életében csak nagyritkán, suttogva beszéltek az elválás tragikus perceiről. Nagymám (leánykori nevén Bányai Gizella) görcsösen szorította magához kisunokáját, szinte úgy kellett kitépni kezéből a legidősebb lányának, Gizellának a kisfiát. Már indulóban volt a gőzös, amikor nagymamánk elengedte a zokogó gyermeket... Sem a maradók, sem a Magyarországra kényszerítettek nem tudták, mi vár rájuk, hova, milyen környezetbe kerülnek. A viszontagságok, kételyek terhelte utazás nem maradt következmények nélkül. Gyurika útközben nagyon megfázott. Legyengült szervezete nem tudta legyűrni a betegséget. Édesapám családfavázlata szerint 1935 márciusában halt meg Cserénfán, ahol a család letelepedhetett. S itt született meg még abban az évben, május 16-án Lajos fiuk, ő évekkel később Budapesten a Műegyetem tanára lett. Az édesapám halála után megtalált, családunkra vonatkozó feljegyzések adatait jó lenne ellenőrizni, pontosítani és kiegészíteni az újabbakkal. Nem egyszerű, gondolom: a szélrózsa minden irányában kellene kutatni. Másfelől azért sem, mert a fiatalabbak, még az első unokatestvérek sem érzik – tisztelet a kivételnek – a kölcsönös családi kötődés, az összetartozás fontosságát.

Azon az emlékezetes nyáron, Biharkeresztesen jólesett bácsikám és ángyikám ölelése, hogy szüleink halála után mégsem vagyunk egyedül gondjainkkal. Nemegyszer éreztem úgy, mint ha a múlt összefonódna a jelennel, erőt adva a folytatáshoz, a küzdelemhez, a kitartáshoz. Jó, hogy a várakozás sugallta ötlet megvalósult, s meglátogathattuk szép kort megélt, betegségét méltósággal viselő bácsikánkat. Kényszerhelyzetünkben nem is tölthettük méltóbban Szent István államalapító királyunk ünnepének előnapjait – gondoltam akkor Budapest felé a vonaton. S ma csak megerősíthetem: a család, a szeretet áthatotta családi háttér a Gondviseléssel együtt talán a legbiztosabb fogódzó megpróbáltatásaink közepette. Őszinte, vallomásszerű beszélgetéseink szinte feloldozóan, tehermegosztóan hatottak. Villámlátogatásunk alig tartott két napig, de mire beszélgetéseink véget értek, látni véltük az alagút végét – mindannyian. Gondok mindennütt vannak, csak az a kérdés, hogyan viszonyulunk hozzájuk. Könnyein át is mosolygó bácsikám a lelkemre kötötte: nézzük meg Pesten, mi van az unokaöccsével, vagyis unokabátyámmal. Kérését teljesítettem, de... S figyelmeztetésére mindkét képet eltettem, azt is, amelyiken Lali Bocskai-nyakkendőben van a szüleivel, meg azt is, amelyiken Hektor kutyájával látható Cserénfán, a szülői házban.

Ma is csak megszívelni tudom mindazt, amit a családmegtartó szeretet fontosságáról mondott. A trianoni békediktátum, de a második világháború után is nagyon meg kellett küzdeni azért, hogy meg lehessen tartani egy-egy családi összejevetelt. A második világháború után, 1959-ben készült az első ilyen kép Bácsfeketehegyén, a nagyszülői házban. De erről is hiányzott valaki...

– Magyarországra ti jöttetek át édesapádékkal elsőnek a családból, zivatáros időkben, a forradalom után, 1957 őszén – emlékezett vissza bácsikám. – Nagy úr volt a pénz akkor is, ezért Cserénfán találkozott csonka családunk, mert a másik része Bácsfeketehegyén, Bácskossuthfalván maradt.

Emlékszem, mennyire izgultunk mi, gyerekek már hónapokkal az utazás előtt. Eredetileg azt szerettük volna a szüleink, hogy a nyári szünidőben járjuk meg a „nagy” utat, hogy a tanév-

kezdésre visszaérjünk Temerinbe. Az útlevele azonban hónapokat kellett várni. Már javában tartott a szeptember, amikor megkaptuk az öt személyre szóló családi úti okmányt. Nagy szó volt ez abban az időben. Harmadik osztályba indultam azon az őszön, a húgom 6 éves volt, az öcsém második születésnapját már Cserénfán ünnepeltük édesapánk nővérének és bátyjának családjával.

Visszagondolva: mélyen az emlékezetembe vésődött a két napig tartó utazás élménye is. Vonaton indultunk el reggel Újvidékről, és késő este, amikor Pécsre, a vasútállomásra értünk, már nem ment vonat Kaposvárra. Nem volt mit tenni, ott kellett éjszakáznunk. Leültünk a váróteremben, édesanyám elővette a gondosan elkészített útravalót: a keményre főzött tojásokat, szeletekre vágott sonkát, kolbászt, kiflit, amit maga sütött, és megvacsoráztunk. Gyorsan híre mehetett az állomáson, hogy a Jugoszláviából érkezett vendégek (nem kis esemény volt akkoriban ez sem) ott rekedtek. Egy kis idő elteltével odajött hozzánk egy nővér, és kedvesen tudatta velünk, hogy a gyermekváróteremben éjszakázhatunk, ahol kiságyak is vannak a gyerekek részére. Nem győztünk csodálkozni a húgossal. Mintha mesébe csöppentünk volna, a falfestményeken megelevenedett a *Tücsök koma lakodalma*. Öcsikénket a nővérke karjába vette, és maga vitte körbe, miközben mesélt. A másnapi utazásunkból csak arra emlékszem, hogy néhol még láttunk felfordított vagonokat a sínek mellett. Kaposváron ismét sokat kellett várnunk, hogy eljussunk Cserénfára. Erősen esteledett, amikor a kiskaput értünk, de nem volt nehéz megtalálni nagynénémék házat. Könnyedén kinyitotta édesapám a kiskaput, és a tornácra nyíló ajtón át kiszűrődő fény felé indultunk. Bennünket, a három gyereket – öcsikénkkel közepén – a szitaajtó elé állítottak... Gizus nena hangját most is hallani vélem, amint sógorunknak mondja: „*Gyuri, itt vannak a gyerekek!*” Évekkel, sokkal inkább évtizedekkel később értettem meg: mit jelenthetett a forradalom utáni évben a testvérek találkozása, a késő esti órákba nyúló beszélgetések. Még az otthonról hozott szentjánoskenyér is, amelyet nénikénk annyira megkívánt, és amelynek egy részéből egybefont, kétszínű omlós kalácsot sütött.

Megérkezésünk másnapján már megtudtuk, hogy az egy hónapig tartó látogatásunk alatt a helyi általános iskolába fogok járni, a húgom pedig óvodába (ma már egyik sem működik, Szentbalázásra járnak a gyerekek). Meglepődtem az iskola rendjén, amely teljesen eltért az itthonitól. Az egyik napon a tanítás a himnusz közös éneklésével, a másikon a kórusban mondott egyszeregygyel kezdődött. Ez is, mint annyi más, újdonság volt számomra. Izgatottan vártuk a napot, amikor Lali bátya hazalátogatott Pestről. Emlékszem a kora őszi nagy sétáinkra a zselici dombokon, amelyek akkor nekem igazi hegyeknek tűntek. Mindenre rácsodálkoztam, amit addig nem láttam. A vadkörtét meg is kóstoltam, fanyar ízét mintha néhány pillanatra újra éreztem volna (naplóm szerint) azon a szerdai napon, 2005. augusztus 17-én, a Magyar Szentek plébánia altemplomában levő urnatemetőben, a szentély keresztje előtt... *„A keresztáldozat misztériumát megjelenítő sztélé arany, fa, kő – három és mégis egy. A valódi aranyháttér az égi simaság, érinthetlenség, az isteni tökéletesség és az örökkévalóság. A korpusz fája sebeket magán viselő, holtában is élő anyag, a templom felszentelésének évében hetvenévesen elhalt körtefa sorsa beteljesedett. Az évmillió fossziliákat rejtegető mediterrán kőtömb a földi világ, a Golgota, a keresztáldozatot elfogadó és magasba emelő emberi közösség. A kereszt Somogyi-Soma László szobrász, festőművész, Balázs Mihály és Somogyi-Soma Katalin építészek alkotása. Megáldását 1999. szeptember 17-én Spányi Antal segédpüspök végezte”* – az ismertető szerint. A Magyar tudósok körútján, a megannyi fehér márvány urnahely egyikén olvastuk: Prof. dr. Trézli Lajos 1935–2005.

Bácsikánknak tett ígéretünket azon a napon próbáltuk meg teljesíteni. A több mint harminc évvel ezelőtti emlékeim nyomán indultunk el az Erzsébet hídon át. Az Asztalos János utcát ugyanis nem találtuk a térképen az első kerületben. Nem segített a számítógépes navigáció sem. A Hegyaljai úton felkapaszkodva egyszeriben ismerős lett a környék, talán még a vezető lépcső is a régi, csak az utca neve más. A házak is, csak éppen újralfestették őket. A hatos számú most is sárga, a postaládák egyikén megtaláltuk a jól ismert nevet. A csengetésre azonban senki sem felelt. Álltunk néhány percig a lépcső-

házban, lejövet egy fiatalemberrel találkoztunk. Megszólitottuk, bemutatkoztunk, s elmondtuk, mi járatban vagyunk. Így tudtuk meg a fogadott fiától: Lajos bátya négy hónapja hunyt el. Noha bemutatkozott ő is, de mint mondta, nem kívánja megismerni a családot. A kovácsolt vasból készült biztonsági ajtó mögé előzetesen becsúsztatott kis csomagunkat, az itthoni újságokat, a néhány soros, névjeggyel ellátott levelemet tudomásul vette... A „lépcsőházi beszélgetésünkéről” szomorú szívvel számoltunk be nagybátyánknak és a bácsfeketehegyi nagynénénknek és családjának...

A Magyar tudósok kegyeletteljes körútja, a bejegyzésekből ítélve, már akkor zarándokhely lett. Azóta is sokan felkeresik a világ minden tájáról a szentélyt, az altemplomban levő urnatemetőt, a családi sírboltokat. A plébánia ismertetőjéből megtudtuk, hogy: *„Az 1996-ra tervezett Világkiállítás lemondása után az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye úgy döntött, hogy felépíti azt az épületet, amely az Expo idején vatikáni pavilonként működött volna, és csak a későbbiekben kapott volna templomi funkciót. A telket a Magyar Állam képviselőjében a Világkiállítás Programiroda adta ingyenes használatba. Paskai László bíboros, primás, érsek 1995. május 29-én helyezte el a templom alapkövét, és egy év múltával, 1996. augusztus 17-én felszentelte. A templom és a plébánia épületegyüttese Török Ferenc Ybl-és Kossuth-díjas, valamint Balázs Mihály Ybl-díjas tervezők tervei alapján készült el. A kegyelet, az imádság helye ez az épület, amely példaként állítja elénk szent életű magyarjainkat, akikhez buzgón szállhat fel az imádság, az ének, reményt és hitet adva a jelen és jövő nemzedékének. [...] 2001. január elsején Paskai érsek a templomot plébániatemplom rangra emelte.”*

Kegyelettel a lelkünkben, mélyen meghajolva állunk a neves professzor urnahelye előtt. Bár sohasem értettük – főként nem a Bácsfeketehegyen élő nagynénink, a Biharkeresztesen élő nagybácsink és édesapám, a legfiatalabb testvér –, hogy miért szakította meg kapcsolatait családjával, amikor korábban annyira szeretett közöttünk lenni. Eljött hozzánk is Temerinbe az ötvenes évek végén, a hatvanas években...

Ki is volt dr. Trézli Lajos? Életművének egy részével megismerkedhetünk az interneten. A

Magyar Szabadalmi Hivatal honlapján olvasható: ismert és elismert kiválósága a „formaldehid szerepe élő rendszerekben”-jellegű kutatásoknak, akadémiai doktori disszertációját is ebből készítette el. Olyan egyedülálló aktivitásnak és sajátos többletkreativitásnak is birtokában volt, amely szükséges ahhoz, hogy a tudományos eredmények műszaki alkotássá transzformálódjanak, belőlük szabadalmi bejelentések szülessenek, és így az új tudományos felismerések a fogyasztás számára is elérhetővé váljanak. Kiemelhető a speciális magnószalagok előállításáról szóló szabadalma, továbbá az a módszere, amelyet levelek, szerves hulladék-anyagok, trágyák biológiai értékének fokozására dolgozott ki. Látszólag távolálló témában, de ugyanazt a hatóanyagot hozta létre formaldehides kezeléssel olyan kompozíciókban is, amelyekben növényi növekedést és/vagy terméshozamot idéz elő. Igen nagy visszhangot váltott ki és nagy sikere volt a nagy hatékonyságú dohányfüstsűrítő filter felfedezésének is. Ezzel az eljárással a füstben levő, egészségre ártalmas anyagokat a filterben elhelyezett C-vitamin-adalékkal kötötte meg. Kreativitására jellemző, hogy a szőrmék nemesítésére és színezésére, továbbá ezek nyomásos mintázó tarkítására is sikerült igen jó eljárásokat kidolgoznia, és a gyakorlatban alkalmaznia. 110 tudományos közlemény, továbbá négy könyv szerzője, illetve társszerzője, és munkájáról 130 tudományos előadásban is beszámolt. Élete végén egy ígéretes rákellenes gyógyszer szabadalmát készítette elő munkatársaival. Életművéért 2004-ben Akadémiai-Szabadalmi Nívódíjban részesült.

Valahányszor mások döntésein gondolkodom, megkísérlem az azonosulás lehetőségét. A helycsere készsége nem egyszerű. Mindjárt másként látnánk a világot, ha valamennyien ezt tennénk. S mégis, most már úgy érzem, nincs

helye a miérteknek, a megválaszolatlanul maradt kérdéseknek. Gondolataim rendezésében segítségemre van az értelem, a bejegyzések a Vallomások könyvében. Segít a séta is a plébánián. A templomkertben a millenniumi emlékmű a feltámadt és a sziklasír szétpattanó kősziklái közül a mennybe felemelkedő Krisztust ábrázolja. A kősziklák egyike a honfoglalást jelképezi. István király megkoszorúzása pedig hirdeti: „A pápától kapott korona felvételével megteremtette a keresztény államiság alapjait, s ezzel ezer esztendőkre kijelölte az utat Magyarország előtt.” Erre utal a másik kősziklán olvasható idézet Szent István Intelmeiből (X.): „Légy erős, hogy téged a jószerencse felette fel ne emeljen, avagy a balsors le ne verjen!” Eszembe juttatva első és mindeddig utolsó cserénfai utunk emlékeit, '56-os forradalmunkat, Wittner Mária és Koltay Gábor *Életre ítélve* címmel megjelent (Szabad tér, 2012) beszélgetéséből Mária zárómondatait (275–276. o.): „Nem szabad türelmetlenkednünk. 1956. október 23-án fellobbant a forradalom lángja, amely melegítette a megnyomorított szíveket. Egy ország melegegett a forradalom szent tüzénél. Aztán eloltották a lángot, de a hamu alatt ott izzott a parázs. Izzott a lelkekben, izzott az értelemben. Ez az izzó parázs egyre több helyen lobbant fel, mint a remény tüzei. Őriznünk kell ezt a lángot, hogy egyszer az egész ország népe együtt melegedjen a szabadság lángjánál. Hiszek abban a próféciában, amelyet Pió atya kapott. »Magyarország egy olyan kalitka, amelyből egyszer még egy gyönyörű madár fog kirepülni. Sok szenvedés vár még rájuk, de egész Európában páratlan dicsőségben lesz részük. Irigylem a magyarokat, mert általuk nagy boldogság árad majd az emberiségre. Kevés nemzetnek van olyan nagy hatalmú őrangyala, mint a magyaroknak, és bizony helyes lenne erősebben kérniük hathatós oltalmát országukra.«”